

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

М. М. Логвин, О. О. Тараненко

**ПРОГРАМА ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо проходження виробничої практики
здобувачами вищої освіти 4 курсу
ступеня бакалавра спеціальності 242
Туризм освітня програма «Туризм» ПУЕТ**

**Полтава
ПУЕТ
2021**

Автори: *М. М. Логвин*, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;
О. О. Тараненко, к. е. н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Рецензенти: *І. М. Дудник*, д. геогр. н., професор, завідувач кафедри міжнародного туризму та країнознавства Національного авіаційного університету;
О. А. Федій, к. пед. н., доцент, доцент кафедри географії, методики її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Рекомендовано до видання, розміщення в електронній бібліотеці та використання в освітньому процесі вченою радою ПУЕТ, протокол № 8 від 20 серпня 2021 р.

Логвин М. М.

Програма та методичні рекомендації щодо проходження виробничої практики здобувачами вищої освіти 4 курсу ступеня бакалавра спеціальності 242 Туризм освітня програма «Туризм» ПУЕТ / М. М. Логвин, О. О. Тараненко. – Полтава : ПУЕТ, 2021. – 29 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

Відповідальні за зміст навчально-методичного видання автори, рецензенти та завідувач кафедри туристичного та готельного бізнесу *Г. П. Скляр*

Повне чи часткове відтворення, тиражування, передрук і розповсюдження цього видання без дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» **ЗАБОРОНЕНО**

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2021

ЗМІСТ

Мета та завдання виробничої практики	4
Організація та керівництво виробничої практикою	6
Зміст виробничої практики.....	8
Програма виробничої практики	9
Вимоги щодо оформлення звіту з виробничої практики.....	23
Вимоги щодо оформлення щоденника виробничої практики	25
Захист та оцінювання звіту про виробничої практику.....	25
Додатки.....	27

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Метою виробничої практики є поглиблення та закріплення студентами теоретичних знань і набуття необхідних практичних навичок і досвіду роботи в галузі управлінської, планово-економічної, маркетингової діяльності, опанування організаційно-технологічними процесами, що відбуваються на підприємствах. Важливим є набуття і закріплення професійних умінь і навичок інформаційно-аналітичної, діагностичної, інноваційної діяльності для вирішення прикладних проблем управління підприємницькими структурами в туризмі, удосконалення системи управління їх діяльністю, для прийняття самостійних рішень під час конкретних ситуацій, що виникають на підприємствах у сучасних умовах.

Завданнями під час проходження студентами під час проходження виробничої є здатність самостійно вирішувати типові задачі, притаманні видам діяльності відповідно до посад, на яких може працювати випускник вищого навчального закладу, самостійно навчатися здійснювати пошук потрібної інформації про стан роботи підприємства на ринку товарів і послуг, аналізувати та виявляти основні фактори, що обумовлюють функціонування підприємства, розкривати основні тенденції його розвитку, пояснювати науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності його функціонування.

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти: загальні:

- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність планувати та управляти часом;

спеціальні:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність аналізувати діяльність суб'єктів індустрії туризму на всіх рівнях управління;
- здатність розробляти, просувати, реалізовувати та організовувати споживання туристичного продукту;
- розуміння принципів, процесів і технологій організації роботи суб'єкта туристичної індустрії та її підсистем;
- здатність використовувати в роботі туристичних і підприємств інформаційні технології та офісну техніку;
- здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, викорис-

товувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу;

- здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації;

- здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці;

- здатність використовувати знання, уміння і практичні навички в галузі етики, естетики, культурної антропології та суміжних гуманітарних галузей знання при проведенні туристично-краєзнавчих досліджень.

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

- розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт; ідентифікувати туристичну документацію та вміти правильно нею користуватися;

- організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки;

- володіти державною та іноземною (ними) мовою (мовами) на рівні, достатньому для здійснення професійної діяльності;

- застосовувати навички продуктивного спілкування зі споживачами туристичних послуг;

- управляти своїм навчанням з метою самореалізації в професійній туристичній сфері; аргументовано відстоювати свої погляди у розв’язанні професійних завдань;

- аргументовано відстоювати свої погляди у розв’язанні професійних завдань;

- виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв’язання;

- приймати обґрунтовані рішення та нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності;

- професійно виконувати завдання в невизначених та екстремальних ситуаціях.

- розуміти етнографічне різноманіття та геодемографічні особливості при створенні національно-культурного туристичного продукту.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ВИРОБНИЧОЮ ПРАКТИКОЮ

Практика здобувачів вищої освіти проходить на підприємствах туристичного бізнесу, що є юридичними особами й відповідають вимогам програми.

Розподіл здобувачів вищої освіти на практику проводиться кафедрою з урахуванням замовлень на підготовку фахівців, їх майбутнього місця роботи після закінчення навчання. Здобувачі вищої освіти можуть самостійно, з дозволу кафедри, підбирати для себе місця проходження практики та пропонувати їх. Закріплення здобувачів вищої освіти за базами практики та призначення керівників від кафедр оформлюється наказом ректора університету.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює керівник виробничої практики від університету. Навчально-методичне керівництво й виконання програми забезпечує кафедра готельного та туристичного бізнесу.

Загальна тривалість виробничої практики визначається діючим навчальним планом.

Здобувачі вищої освіти, які проходять виробничу практику, зобов'язані:

- до початку виробничої практики одержати від керівника практики центру зв'язків з виробництвом консультації щодо її проходження і оформлення всіх видів необхідних документів (договір, щоденник);
 - своєчасно прибути на базу практики, у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики та рекомендаціями її керівника;
 - у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою виробничої практики;
 - засвоїти та чітко дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії;
 - нести відповідальність за виконану роботу;
 - вести щоденник проходження виробничої практики;
 - своєчасно оформити звіт і документи з виробничої практики.
- Письмовий звіт разом зі щоденником, який завіряється керівником практики від підприємства, подається на рецензування керівнику практики від кафедри. Звіт практики повинен відповідати вимогам щодо оформлення, змісту всіх розділів програми;
- захистити звіт з практики у встановлений термін. Звіт практики захищається здобувачем вищої освіти з диференційною оцінкою в

комісії, призначений завідувачем кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. Комісія приймає залік з практики у приміщенні університету протягом одного тижня після її завершення. Оцінка здобувача вищої освіти за практику вноситься в залікову екзаменаційну відомість і в залікову книжку здобувача вищої освіти за підписами членів комісії.

Здобувачу вищої освіти, який не виконав програму практики з поважних причин, може бути надано право проходження практики повторно, за виконання умов, визначених деканом факультету. Здобувач вищої освіти, який востаннє отримав негативну оцінку з практики в комісії, відраховується з університету.

Керівник практики від випускової кафедри:

- проводить разом з деканатом факультету інструктивні збори здобувачів вищої освіти, які направляються на практику;

- надає студентам-практикантам необхідні документи (направлення на практику, програму, щоденник, календарний план, індивідуальне завдання та інші додаткові матеріали);

- оцінює стан і відповідність бази практики основним умовам приймання здобувачів вищої освіти;

- повідомляє здобувача вищої освіти про систему звітності з практики, прийняту на кафедрі, а саме: порядок подання письмового звіту, стандарти оформлення завдання;

- проводить консультації здобувачів вищої освіти згідно із затвердженим графіком з питань виконання програми практики, виконання інших видів робіт і складання звіту;

- перевіряє звіти з практики й надає допуск їх до захисту;

- бере участь у роботі комісій з захисту звітів з практики, що створюються в даний період на кафедрі; приймає захист звіту і залік з практики;

- готує і подає завідувачу кафедри письмовий звіт здобувачів вищої освіти про проведення практики з висновками щодо її результатів, із зауваженнями та пропозиціями щодо поліпшення для розгляду на засіданнях кафедри.

Основними обов'язками керівників практики від підприємства – об'єкта практики є:

- організація робочого місця і створення необхідних організаційно-технічних умов проходження практики;

- забезпечення здобувачів вищої освіти необхідною економічною, статистичною, бухгалтерською та іншою інформацією, документами, нормативними й іншими матеріалами з питань аналізу та планування

господарської діяльності підприємства, здійснення комерційної та організаційно-технологічної діяльності тощо;

- залучення **студентів-практикантів** до активної участі в поточній роботі структурного підрозділу – місця практики (комерційного й інших відділів);

- здійснення контролю за виконанням як окремих завдань, так і програми практики в цілому;

- наприкінці проведення практики її керівник повинен перевірити письмовий звіт студента, підготувати відгук щодо підсумків проходження практики студентом.

Під час порушення **студентами-практикантами** трудової дисципліни, правил внутрішнього розпорядку, техніки безпеки й інших норм, на них за наказом керівника підприємства може бути накладено стягнення, про що повідомляється декану факультету та на кафедрі.

Виробнича практика здобувачів вищої освіти ПУЕТ проводиться на підприємствах туристичної індустрії, в навчально-виробничих підприємствах незалежно від форм господарської діяльності, організаційно-правового статусу, що є юридичними особами і функціонують на ринку не менше двох років. На підприємствах, обраних об'єктами практики, повинні застосовуватися передові форми та методи управління і організації планово-економічної роботи, маркетингової діяльності, а також впроваджуватися прогресивні технології виробництва, організації праці й управління; працювати висококваліфіковані фахівці, здатні створити відповідні умови здобувачам вищої освіти у здобутті професійних навичок.

Здобувачі вищої освіти можуть самостійно (з дозволу випускової кафедри) підбирати для себе місце проходження практики та пропонувати його для використання тільки за наявності належним чином оформленого паспорту підприємства.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Базами практики є туристські фірми, готельні, ресторани, санаторно-курортні та рекреаційні комплекси, екскурсійні бюро, музейно-виставкові й інші підприємства (установи, організації), а також інші об'єкти туристської індустрії, за профілем яких здійснюється підготовка «бакалавра туризму».

від підприємства, правилами внутрішнього розпорядку та своїм графіком виходу на роботу. Проходить інструктаж з протипожежної безпеки та техніки безпеки. Відділ кадрів підприємства створює наказ, в якому закріплюється керівник від бази практики.

ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Характеристика підприємства – об'єкта виробничої практики

- форма власності, статус підприємства за розміром, організаційно-правова форма;
- установчі документи (статут та інші); ліцензія на право здійснення даного виду діяльності;
- організаційна структура підприємства, включаючи структуру підрозділів, матеріально-технічна база підприємства;
- кадрове забезпечення підприємства;
- вигідність місця розташування підприємства, з точки зору характеру бізнесу, зручності для клієнтів тощо;
- внутрішній вигляд будівлі й інтер'єру приміщень підприємства, відповідність стандартам (надати, за можливості, в додатках фото, відео, інші інформаційні матеріали підприємства);
- аналіз усіх можливих показників господарської діяльності підприємства в динаміці (за два–три роки) та за структурою, згідно з даними форм статистичної звітності. Побудувати аналітичні таблиці, графіки, діаграми;
- аналіз асортименту турпродуктів і послуг, проведення подальшого їх аналізу;
- рекомендації щодо поліпшення туристичної пропозиції та розширення географії подорожей фірмою.

Організація роботи туристичного підприємства

1. Аналіз процесу організації туристичних подорожей

- програми перебування туристів та особливості обслуговування різних категорій і типів клієнтів: іноземних туристів, які подорожують в межах України, вітчизняних туристів, які подорожують за межі України, та вітчизняних туристів, які подорожують в межах України;
- особливості обслуговування дитячих груп, забезпечення сімейного відпочинку, збірних груп, поїздок зі спортивно-оздоровчою метою, на лікування, екскурсійно-пізнавальною та рекреаційною метою та ін.;
- особливості створення програм перебування для різних категорій споживачів відповідно до контингенту, мети подорожі, виду ринку закордонного й іноземного; внутрішнього туризму й інших факторів;

- етапи проектування маршрутів і турів; створення туристичного продукту підприємства (фірми) та процесів обслуговування на кожному з них;

- аналіз ділових контактів із закордонними та вітчизняними виробниками туристичних послуг, характеристика договірних відносин з партнерами з організації туристичних подорожей.

Пропозиції щодо поліпшення туристичного продукту, розширення географії маршрутів і турів фірмою, удосконалення технології та організації турів.

2. Оцінка ефективності діяльності туристичного підприємства

- інформаційно-довідкове забезпечення створення турпродукту;
- комп'ютерне забезпечення прикладними програмами для створення, просування на ринку та реалізації турпродукту підприємства (фірми). Дати рекомендації щодо впровадження нових інформаційних технологій в роботі туристичного підприємства (фірми);

- аналіз діяльності підприємства щодо активізації туристів і роботи фірми з пошуку клієнтури та створення банку даних.

Дати рекомендації щодо поліпшення роботи з залучення туристів туристичним підприємством.

3. Технології організації подорожей

- процеси резервування та бронювання; організація туристичного обслуговування; контроль за дотриманням умов подорожі; умови розрахунків за туристичне обслуговування між клієнтами та турфірмою, між турфірмою та виробниками турпослуг; облік і контроль туристичного обслуговування. Приклади документального оформлення всіх вищезазначених процесів;

- організація роботи туристичного підприємства з надання основних, додаткових і спеціалізованих туристичних послуг;

- організація роботи туристичного підприємства з надання транспортних послуг туристам: охарактеризувати види транспорту, що використовуються для організації туристичного обслуговування, умови перевезення залізничним, авіаційним, автомобільним і морським (річковим) транспортом;

- організація роботи туристичного підприємства (фірми) з надання паспортно-візових послуг: робота з державними та консульськими установами з надання паспортних послуг;

- організація роботи з посольствами іноземних держав з акредитації та оформлення в'їзних віз; правила реєстрації документів іноземних громадян, які тимчасово перебувають в Україні;
- організація страхування туристів туристичним підприємством (фірмою) та страхування транспортних засобів;
- забезпечення безпеки туристичних подорожей;
- організація роботи щодо документального оформлення груп та індивідуальних туристів на виїзд за кордон і подорожей в межах України;
- вимоги щодо складання фінансово-організаційного звіту про подорожі. Приклади документального оформлення групових та індивідуальних поїздок.

Рекомендації (пропозиції) щодо вдосконалення технології та організації обслуговування туристів, документального оформлення процесів обслуговування туристів.

Організація роботи підприємства готельного господарства

1. Дослідження організації роботи основних груп приміщень

- характеристика номерного фонду готелю;
- організація приміщень для побутового обслуговування на поверсі;
- організація нежитлових груп приміщень:
 - ✓ організація приміщень адміністрації;
 - ✓ організація приміщень вестибюльної групи;
 - ✓ організація приміщень господарського та складського призначення;
 - ✓ організація приміщень культурно-масового призначення;
 - ✓ організація приміщень спортивно-рекреаційного обслуговування.

2. Аналіз організації та технології підприємства готельного господарства

- організація бронювання місць в готелі;
- прийом та реєстрація індивідуальних туристів і туристичних груп;
- автоматизація робочого місця адміністратора, портсьє;
- технологія обслуговування на поверсі;

- організація надання додаткових послуг у готелі;
- організація виїзду гостей з готелю.

3. Аналіз організації прибиральних робіт підприємства готельного господарства

- технологія прибирання території готелю;
- технологія прибиральних робіт у приміщеннях, що відносяться до різних груп;
- характеристика механізмів, інвентарю, засобів, що використовуються для прибиральних робіт.

4. Аналіз функціонування підприємства ресторанного господарства

- тип, категорія підприємства ресторанного господарства;
- розташування, оснащеність, режим роботи;
- методи обслуговування, що використовуються підприємством ресторанного господарства при готелі;
- організація надання додаткових послуг підприємством ресторанного господарства;
- технологія обслуговування в підприємствах ресторанного господарства при готелях:
 - види посуду, приборів, білизни;
 - види сервіровок столів;
 - технологія подачі страв;
 - обслуговування мешканців у номерах;
 - технологія обслуговування банкетів і прийомів.

Управлінська діяльність підприємства – об'єкта виробничої бакалаврської практики

1. Організаційна структура управління підприємством

Визначити вищий, середній і низовий рівні управління на підприємстві та їх функціональне призначення. Графічно зобразити схему організаційної структури управління підприємством, визначити її недоліки та переваги, запропонувати основні напрями її вдосконалення.

2. Основні функції та методи управління підприємством

Необхідно проаналізувати ступінь реалізації основних функцій управління на підприємстві; їх вплив на результати праці. Більш

детально зупинитись на аналізі таких функцій, як планування, мотивування, організація, контроль.

Ознайомитись з діючими методами управління, їх структурою, вказавши на їх позитивні та негативні риси, внести пропозиції щодо їх удосконалення.

Показати взаємозв'язок функцій і методів, що реалізуються на підприємстві.

3. Спеціальні функції управління на підприємстві

Зміст і форми реалізації виробничої (операційної) функції підприємства (основне та допоміжне виробництво, організація надання послуг, управління якістю), логістичної (матеріально-технічного забезпечення, транспортування, зберігання, збуту продукції та послуг), капітального будівництва, керівництва науково-технічним та інноваційним розвитком, управління кадрами, обліку й аналізу господарської діяльності, управління фінансами, управління маркетингом.

4. Управління кадрами на підприємстві

Ознайомлення зі штатним розкладом працівників, посадовими інструкціями (надати приклади посадових інструкцій), положеннями про підрозділи тощо.

Дослідити систему підбору, адаптації, розстановки, оцінки та підготовки кадрів на підприємстві.

Проаналізувати роботу менеджера та, виявивши недоліки в її організації, – перепроєктувати.

Планово-економічна діяльність підприємства

1. Аналіз виконання виробничої експлуатаційної програми за 2 (3) роки та прогнозування обсягу пропозиції послуг підприємства

У туристичних підприємствах необхідно проаналізувати:

- ступінь виконання плану та динаміку обсягу реалізації туристських і туристсько-екскурсійних послуг у натуральних (чол., туро-дні) і вартісних показниках (у фактичних і порівняльних цінах);
- структуру наданих послуг у динаміці, з точки зору контингенту туристів (групові, індивідуальні, сімейні);
- внутрішній туризм, іноземний, зарубіжний (у т. ч. за країнами прибуття);
- місця розміщення туристів (стаціонарна власна мережа, сезонна мережа, залучена мережа);

- структуру туристичного продукту в динаміці за окремими сегментами ринку;
- зміну обсягу наданих послуг за місяцями року, визначити сезонні коливання в реалізованому попиті на послуги підприємства впродовж року (сезонна хвиля);
- вплив основних факторів на зміну обсягів реалізованих послуг з використанням методів ланцюгових підстанов, індексного, процентних чисел.

Під час обґрунтування виробничої програми туристичних підприємств:

- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних і додаткових послуг, окремих послуг допоміжних підрозділів, інших послуг, пов'язаних з експлуатацією засобів розміщення, виходячи з укладених угод на використання житлової і нежитлової площі юридичними та фізичними особами (під офіс, інші) у власній, орендованій мережі розміщення туристів;
- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних туристських послуг (турів, туристсько-екскурсійних) і додаткових платних послуг;
- визначити обсяг надання основних і додаткових послуг на підприємстві на плановий період, який забезпечить беззбиткову діяльність підприємства та одержання мінімально необхідного прибутку;
- обґрунтувати структуру послуг, що надаються, у прогностичному періоді.

У підприємствах готельного господарства у цьому розділі необхідно проаналізувати:

- ступінь виконання плану та динаміку обсягу наданих послуг проживання в натуральних (людино-днів) і вартісних показниках (у фактичних і порівняльних цінах);
- ступінь виконання плану та динаміку наданих додаткових послуг, реалізації послуг підсобних підрозділів, доходів від здачі в оренду житлових і нежитлових приміщень;
- структуру наданих послуг проживання за окремими сегментами ринку послуг гостинності (громадяни України, СНД, іноземці; бізнесмени, відпочиваючі, туристи, інші);
- зміну обсягу наданих послуг за місяцями року, визначити сезонні коливання в реалізованому попиті на послуги підприємства готельного господарства впродовж року (сезонна хвиля);

- вплив основних факторів на зміну обсягів реалізованих послуг з використанням методів ланцюгових підстановок, індексного, процентних чисел.

Під час обґрунтування експлуатаційної програми підприємств готельного господарства:

- показати розрахунок планового обсягу реалізації основних і додаткових послуг, окремих послуг підсобних підрозділів, послуг, пов'язаних з іншою експлуатацією засобів розміщення, виходячи з укладених угод на використання житлової і нежитлової площі юридичними та фізичними особами (під офіс, інші);

- визначити обсяг надання основних і додаткових послуг на підприємстві на плановий період, що має забезпечити беззбиткову діяльність підприємства й одержання мінімально необхідного прибутку;

- обґрунтувати структуру послуг у прогностичному періоді.

2. Аналіз і планування товарообігу підрозділів громадського харчування і торгівлі готельних (туристичних) підприємств

У цьому розділі необхідно:

- проаналізувати у фактичних і порівняльних цінах виконання плану товарообігу у звітному періоді та в порівнянні з минулим роком як у цілому за підрозділами, так і за окремими його структурними одиницями (ресторан, бар, їдальня, відділ продовольчих і непродовольчих товарів); у розрізі окремих видів товарообігу (роздрібний, оптовий) і окремих його складових частин (продукція власного виробництва, куповані товари);

- проаналізувати асортиментну структуру товарообігу підрозділів громадського харчування і торгівлі окремо;

- індексним методом і методом ланцюгових підстановок визначити вплив на обсяг товарообігу факторів, обумовлених змінами матеріально-технічної бази, трудових ресурсів, цін на сировину та товари;

- оцінити вплив на обсяг товарообігу факторів товарного забезпечення (надходження товарів, товарних запасів та іншого вибуття товарів);

- проаналізувати стан товарних запасів і товарооборотність в цілому та за основними товарними групами. Методом ланцюгових підстановок оцінити фактори, що впливають на суму запасів. Виявити причини відхилення запасів від нормативів або попереднього періоду, прискорення (уповільнення товарооборотності);

- оцінити надходження товарів і забезпечення товарними ресурсами та сировиною валового товарообігу;
- показати розрахунок:
 - ✓ планового товарообороту в підрозділах громадського харчування і торгівлі;
 - ✓ складу товарообороту й асортиментної структури та їх обґрунтування в підрозділах ресторанного господарства і торгівлі;
 - ✓ нормативу товарних запасів і його плану у цілому та за основними товарними групами (у сумі та в днях обороту).

3. Аналіз і планування матеріальних ресурсів

У цьому розділі **студент-практикант** повинен у динаміці за 2 (3) роки:

- визначити склад матеріальних ресурсів підприємства;
- проаналізувати стан і розвиток матеріально-технічної бази підприємства готельного господарства, туристичної організації (кількість одиниць, загальна площа, житлова площа);
- дати оцінку виробничої потужності підприємства та його структурним підрозділам (кількість ліжок-місць, місць в бібліотеці, кіноконцертному залі, місць в залі підрозділу громадського харчування, місць в офісі та ін.);
- проаналізувати можливу та планову пропускну спроможність підприємства;
- проаналізувати склад номерного фонду підприємства готельного господарства та ступінь завантаженості окремих категорій номерів за місяцями року;
- проаналізувати наявність та рух основних фондів підприємства у звітному періоді відповідно до їх структури залежно від: характеру використання, цільового призначення, участі у виробничо-експлуатаційному процесі, джерела формування;
- обчислити показники інтенсивності відтворення основних фондів підприємства (коефіцієнт здатності, коефіцієнт зносу, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту). Зробити відповідні висновки щодо розрахованих показників;
- визначити показники ефективності використання основних фондів підприємства у звітному періоді: фондівіддачу у фактичних і порівняльних цінах, фондомісткість, фондоозброєність праці, прибутковість основних фондів (рентабельність).

4. Оцінка показників ефективності використання основних засобів

Здобувачам вищої освіти необхідно визначити:

- коефіцієнт завантаження засобів розміщення;
- коефіцієнт використання виробничої потужності та пропускну здатності підрозділів громадського харчування;
- оборотність одного ліжка-місця та одного місця в торговому залі;
- валовий дохід на 1 м² загальної площі, на 1 номер, на 1 місце;
- товарооборот на 1 м² торговельної площі тощо.

Зробити висновки про основні тенденції змін показників, їх вплив на обсяг господарської діяльності, зменшення рівня витрат, розмір прибутку підприємства.

Дати кількісну оцінку стану оборотних фондів, їх складу у динаміці в абсолютних і відносних показниках (на м² загальної, житлової, торгової площі).

Визначити показники ефективності використання оборотних фондів у звітному періоді (обіговість оборотних фондів, рентабельність оборотних фондів, фондоємність обороту за оборотними фондами, матеріалоемність обороту), їх динаміку, вплив на обсяг обороту, рівень поточних витрат, розмір прибутку підприємства.

Показати методику розробки планів потреби в основних та оборотних фондах підприємства.

5. Аналіз і планування трудових ресурсів підприємства та показників плану з праці і заробітної плати

У процесі аналізу показників з праці необхідно:

- дослідити кількісний і якісний склад працівників підприємства в цілому та за окремими підрозділами у динаміці, показники плинності кадрів і стабільності кадрового складу;
- визначити динаміку продуктивності праці робітників у цілому за підприємством, у тому числі основних категорій робітників за виробничими підрозділами (у натуральних, вартісних, умовних показниках);
- дати оцінку ефективності використання робочого часу робітників і визначити основні причини, що обумовлюють її певний рівень;
- дослідити форми та системи оплати праці, що застосовуються на підприємстві щодо окремих категорій працівників, тарифну сітку з системою посадових окладів і тарифних ставок;

- визначити динаміку обсягу фонду оплати праці в цілому та його окремих складових частин (фонд основної, додаткової заробітної плати, інші заохочувальні виплати);
- виявити причини зміни в динаміці середньої заробітної плати на одного працівника;
- узагальнити основні види та розміри компенсуючих і стимулюючих надбавок і доплат, що використовуються на підприємстві, джерела їх відшкодування;
- вивчити систему преміювання, діючу на підприємстві, або розподілу приробітку за підрозділами, бригадами, окремими працівниками;
- дослідити джерела формування фонду оплати праці;
- визначити вплив на продуктивність праці основних факторів (обсяг діяльності, чисельність робітників, рівень їх кваліфікації, рівень механізації тощо);
- зробити висновки щодо відповідності чисельності та структури кадрового складу працівників підприємства до обсягу й асортименту реалізованих послуг;
- проаналізувати ефективність використання фонду оплати праці (на 1 грн реалізованих послуг, на 1 грн прибутку, на одного працюючого);
- надати пропозиції щодо підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Під час планування показників з праці та заробітної плати показати методику планування:
 - ✓ основних показників плану з праці та заробітної плати працівників;
 - ✓ рівня продуктивності праці працівників;
 - ✓ фонду оплати праці;
 - ✓ середньої заробітної плати та інших.

Показати механізм індексації заробітної плати працівників підприємства на сучасному етапі.

6. Аналіз і планування доходів підприємства

Здобувачам вищої освіти необхідно:

- проаналізувати виконання плану валового доходу в звітному періоді та його динаміку за 2–3 роки, структуру доходів за джерелами утворення: доходів від звичайної і надзвичайної діяльності;
- показати особливості джерел утворення доходів від реалізації продукції і товарів у підрозділах громадського харчування і торгівлі;

- розрахувати вплив основних факторів на обсяг доходу від основної діяльності підприємства;
- визначити вплив основних факторів на формування доходів від надання додаткових послуг;
- показати розрахунки кількісної оцінки впливу факторів на розмір доходу від реалізації продукції громадського харчування і товарів;
- проаналізувати порядок розподілу доходів підприємства.

На основі проведеного аналізу виявити можливі резерви підвищення доходу підприємства.

Показати методику планування валових доходів, у тому числі за різними напрямками діяльності підприємства.

7. Аналіз і планування поточних витрат підприємства

У процесі аналізу поточних витрат підприємства необхідно:

- дати оцінку виконання кошторису поточних витрат (витрат виробництва, обороту, собівартості послуг) у звітному періоді та в порівнянні з минулим періодом у цілому за підприємством, у тому числі за головними підсобними підрозділами, за окремими статтями витрат;
- розрахувати розмір абсолютної і відносної економії витрат;
- проаналізувати структуру собівартості основних і додаткових послуг підприємства;
- розрахувати одиничну собівартість (витратоємність) або рівень витрат послуг і проаналізувати зміну цього показника в динаміці;
- визначити вплив основних факторів на суму витрат і витратоємність послуг у цілому за підприємством (кількості наданих основних і додаткових послуг, зміни асортиментної структури наданих послуг, цін і тарифів тощо);
- визначити вплив основних факторів на суму та витратоємність витрат підприємства громадського харчування і торгівлі;
- визначити розмір і характер впливу зміни рівня витрат на розмір одержаного у звітному періоді прибутку;
- здійснити розрахунки ефективності витрат обороту у звітному періоді та їх динаміку. Показати методику планування поточних витрат на підприємстві.

8. Аналіз і планування прибутку підприємства

У цьому розділі необхідно:

- проаналізувати динаміку та механізм формування балансового і чистого прибутку, маржі туристичного підприємства, показників рентабельності в цілому за підприємством;
- дати кількісну оцінку впливу факторів на розмір прибутку від господарської діяльності підприємства (обсяг реалізованих послуг, ціни на послуги та товари, рівень поточних витрат, інших доходів і витрат підприємства, ефективність використання ресурсів і капіталу, ін.);
- показати резерви збільшення балансового прибутку підприємства;
- показати порядок розрахунку розміру прибутку, що оподатковується, і чистого прибутку підприємства;
- визначити динаміку загальної суми та структури чистого прибутку підприємства за напрямками його розподілу.

Показати розрахунки планового обсягу прибутку та планових показників рентабельності, що застосовуються на підприємстві.

9. Аналіз і планування фінансових ресурсів підприємства

Здобувачам вищої освіти необхідно:

- проаналізувати стан і структуру майна підприємства у динаміці, показати причини, що призвели до змін;
- проаналізувати загальний обсяг оборотних коштів підприємства у динаміці, їх структуру та джерела формування;
- проаналізувати стан нормованих і ненормованих оборотних коштів;
- розрахувати показники ефективності використання оборотних коштів;
- вивчити порядок утворення фінансових фондів підприємства (статутного фонду, резервного фонду, амортизаційного фонду, дивідендного фонду, фонду накопичення, фонду споживання і інших спеціальних фондів);
- дати загальну оцінку платоспроможності та фінансової стійкості підприємства в динаміці;
- перерахувати та показати на прикладі методику розрахунку основних податків і відрахувань, що здійснює підприємство;
- проаналізувати динаміку загального розміру податкових платежів та їх структуру;

- показати (на окремих прикладах) зміну питомої ваги податкових платежів у вартості турпродукту, продукту гостинності;
 - дати кількісну оцінку впливу податкових платежів на суму чистого прибутку підприємства;
 - показати основні напрями інвестиційної діяльності підприємства, порядок розрахунку капітальних вкладень у будівництво, капітальний ремонт підприємства, методику розрахунку строків їх окупності й економічної ефективності;
 - проаналізувати використання валютних коштів на підприємстві, вплив курсової різниці на кінцеві показники господарської діяльності.
- Показати методику планових розрахунків обігових коштів, кредитних ресурсів, валових доходів і валових витрат, надходжень та витрат грошових коштів, балансового плану.

10. Ціни та ціноутворення на послуги туризму та готельного господарства

У розділі необхідно:

- охарактеризувати систему цін і тарифів, що застосовуються на підприємстві, на основні, додаткові та спеціальні туристичні послуги, товари та продукцію громадського харчування (у національній і вільноконвертованій валюті) в динаміці;
- показати на конкретних прикладах методику калькулювання цін на послуги проживання, додаткові послуги, послуги, що надають окремі господарські підрозділи готелю (перукарня, сауна та ін.), на окремі види товарів і продукцію громадського харчування, на окремі види туристичного продукту;
- основні фактори, що впливають на рівень цін у підприємствах готельного господарства та туризму;
- визначити вплив цінового фактора на кінцеві результати господарської діяльності;
- дати обґрунтування цін у сезонний та несезонний періоди;
- показати особливості калькулювання цін під час обслуговування групових та індивідуальних туристів;
- узагальнити інформацію щодо застосування цінових знижок на підприємстві;
- показати особливості калькулювання цін за номер і за місце;
- показати особливості калькулювання цін для іноземних громадян, громадян СНД та України.

Маркетингова діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики

1. Охарактеризувати систему маркетингу підприємства

Функціональні обов'язки співробітників служби маркетингу, схема організаційної структури служби маркетингу. За відсутності функціональної служби визначити, на кого покладені обов'язки щодо маркетингової діяльності та зміст цих обов'язків.

Характеристика організації практичної реалізації таких функцій маркетингу: аналітичної (як на підприємстві функціонує система збору й аналізу маркетингової інформації, чи визначено чітко цільовий сегмент (сегменти) споживачів), планової (хто відповідає за розробку стратегії і тактики маркетингу), виробничої (хто здійснює практичну реалізацію маркетингової політики), контролюючої (на кого покладені обов'язки з маркетингового контролю).

2. Оцінка ефективності маркетингової діяльності підприємства

Визначити рівень конкуренції та конкурентну позицію підприємства на ринку.

Дати характеристику товарної політики досліджуваного підприємства, визначивши широту, глибину асортименту та застосувавши для аналізу чотирьохрівневу концепцію товару.

Визначити, які цінові стратегії використовує підприємство й охарактеризувати застосовані методи ціноутворення.

Здійснити аналіз системи розповсюдження послуг підприємства за такими показниками: види посередників підприємства, їх особливості, переваги та недоліки застосованих каналів розповсюдження.

Охарактеризувати систему маркетингових комунікацій підприємства, визначивши й описавши її структуру. Визначити та проаналізувати елементи фірмового стилю підприємства, охарактеризувати його участь у виставковій діяльності.

Дати характеристику видів реклами, що застосовуються на підприємстві, за різними класифікаціями. Оцінити якість організації персонального продажу на підприємстві. Визначити методи стимулювання збуту, що використовує підприємство.

Проаналізувати план рекламних заходів, рекламний бюджет, витрати на рекламу, ефективність проведення виставок-продажів, сезонних базарів, ярмарок тощо. Оцінити ефективність реклами, достатність та повноту інформації для покупців, що надається підприємством.

Визначити доцільність використання окремих рекламних заходів. Виявити резерви та дати пропозиції щодо поліпшення організації рекламних заходів та інформування покупців.

Пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта виробничої практики

Залежно від отриманих теоретичних знань, наукових інтересів та особистих побажань здобувач вищої освіти повинен розробити конкретні й обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення окремого напрямку (напрямів) роботи підприємства або впровадження певного нововведення (інновації).

Пропозиції можуть бути спрямовані як на удосконалення існуючих функціональних напрямів діяльності підприємства (планово-економічна, управління персоналом, маркетингово-комерційна, фінансово-облікова, оперативна й організаційно-технологічна діяльність тощо), так і на передбачення принципів нововведень (впровадження нових продуктів, диверсифікація, переспеціалізація діяльності, здійснення реального чи фінансового інвестування, вихід на зовнішні ринки і подібне).

Розробка пропозицій повинна ґрунтуватися на виявлених недоліках організації роботи підприємства, наявних резервах її удосконалення, вивченні вітчизняного та закордонного досвіду кращих підприємств аналогічного та споріднених профілів діяльності.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ З ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Звіт із проходження виробничої практики є основним підсумковим документом, що надає можливість проаналізувати й оцінити діяльність здобувача вищої освіти з дослідження об'єкта практики.

Звіт має бути складено під час проходження практики та передано безпосередньо керівником.

Правила оформлення звіту

Звіт оформлюється відповідно до таких вимог:

1. Звіт має бути набраний на комп'ютері або надрукований машинописним способом відповідно до стандарту на виконання документів.

2. Звіт оформлюється на аркушах А4 (210×297 мм) через 1,5 інтервали із розрахунку не більше 40 рядків на сторінці (з висотою знаків

не менше 1,8 мм). Розміри полів: ліве, верхнє, нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм (обсяг 40–45 сторінок).

У звіті здобувач вищої освіти повинен чітко визначити мету та завдання виробничої практики, дати характеристику за таким планом:

1. Характеристика підприємства – об'єкта виробничої практики.
2. Організація роботи туристичного підприємства.
або 2. Організація роботи підприємства готельного господарства.
3. Управлінська діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики.
4. Планово-економічна діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики.
5. Маркетингова діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики.
6. Пропозиції щодо удосконалення господарської діяльності підприємства – об'єкта виробничої практики.

Письмовий звіт з практики разом зі щоденником подається у встановлений термін (не пізніше як за три дні до закінчення практики) керівникові практики від вищого навчального закладу для перевірки, рецензування і допуску до захисту. Письмова рецензія керівника практики від ПУЕТ заноситься до щоденника практиканта.

Здобувач вищої освіти, який без поважних причин не виконав програму практики, відраховується з університету. В окремому випадку йому може бути надано право проходження виробничого тренінгу повторно під час канікул. Здобувач вищої освіти, який повторно отримав незадовільну оцінку з практики в комісії, відраховується з вищого навчального закладу.

Структура звіту

Титульний аркуш (дод. А).

Зміст (дод. Б).

Лист оцінювання виробничої практики (дод. В).

Вступ (мета та завдання виробничої практики та стажування, об'єкт практики).

Текст звіту (характеристика об'єкта практики за вищезазначеним планом).

Висновки.

Список використаних інформаційних джерел.

Додатки.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ЩОДЕННИКА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Щоденник є невід'ємною частиною звіту про виробниче стажування. Звіт без щоденника кафедрою не приймається.

Під час заповнення щоденника практики необхідно:

- на сторінці «ВІДМІТКИ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ» вказати дати прибуття на підприємство – об'єкт практики та вибуття з нього, які завіряються підписом відповідальної особи та печаткою підприємства;
- згідно з програмою практики необхідно оформити «ГРАФІК ПРОХОДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ», а саме: *перший тиждень* – дати характеристику підприємства – об'єкта виробничої бакалаврської практики, дослідити організацію роботи туристичного (готельного) підприємства; визначити його управлінську діяльність; *другий тиждень* – провести аналіз планово-економічної діяльності підприємства – об'єкта виробничої практики; *третій тиждень* – дослідити маркетингову діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики; *четвертий тиждень* – визначити пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта виробничої практики;
- здійснювати робочі записи під час виробничої практики, вказуючи етапи виконання графіка проходження практики;
- після завершення виробничої практики здобувач вищої освіти повинен отримати відгук і оцінку своєї роботи у керівника практики від підприємства, завірений підписом керівника та печаткою підприємства;
- перед захистом звіту про проходження виробничої практики здобувач вищої освіти повинен отримати відгук і висновок керівника практики від університету про проходження практики.

ЗАХИСТ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗВІТУ ПРО ВИРОБНИЧУ ПРАКТИКУ

Після завершення виробничої практики здобувач вищої освіти готує письмовий звіт, подає його на перевірку керівнику, після чого відбувається його захист.

У процесі захисту здобувач вищої освіти викладає головну мету та завдання виробничої практики, а потім відповідає на запитання. У заліково-екзаменаційній відомості виставляються загальна підсумкова оцінка за 100-бальною системою та оцінка за 4-бальною системою.

Переведення 100-бальної шкали оцінювання в 4-бальову та шкалу за системою ЄКТС для фіксації у нормативних документах університету здійснюється в такому порядку.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти за результатами захисту звіту з практики

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС*	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	Відмінно
82–89	B	Дуже добре
74–81	C	Добре
64–73	D	Задовільно
60–63	E	Задовільно достатньо
35–59	FX	Незадовільно з можливістю повторного захисту звіту
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним проходженням практики та захистом звіту

* ЄКТС – Європейська кредитно-трансферна та акумулююча система.

Здобувач вищої освіти, який не пройшов виробничої практики, мав серйозні порушення трудової дисципліни, отримав незадовільну оцінку під час захисту, відрховується з університету за невиконання навчального плану.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зразок титульного аркуша

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
кафедра туристичного та готельного бізнесу**

ЗВІТ **про виробничу практику**

Допускається до захисту

«__»_____20__р.

Керівник _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Захищено на _____ Виконав здобувач(-ка) вищої освіти
гр. _____

Члени комісії _____ напряму підготовки (спеціальності)
(підпис) (ініціали, прізвище) _____

_____ (ПБ)
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник _____
(підпис) (ініціали, прізвище) _____
(ПБ, науковий ступінь, вчене звання)

Полтава – 20__

Додаток Б

Зразок оформлення змісту звіту про виробничу практику

ЗМІСТ

Вступ

1. Характеристика підприємства – об'єкта виробничої практики
2. Організації роботи об'єкта виробничої практики
3. Управлінська діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики
4. Планово-економічна діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики
5. Маркетингова діяльність підприємства – об'єкта виробничої практики
6. Пропозиції щодо удосконалення діяльності підприємства – об'єкта виробничої практики

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

Додаток В

Лист оцінювання виробничої практики

ПІБ здобувача вищої освіти

Критерії оцінювання	Бал	
	керівник	комісія
Зміст (до 60 балів)		
Обґрунтування актуальності виробничої практики в дослідженні об'єкта туристичної сфери (до 5 балів)		
Повнота дослідження об'єкта туристичної (готельної) сфери (до 10 балів)		
Використання достовірних (віртуальних) статистичних і фактичних даних, що характеризують об'єкт туристичної сфери (до 10 балів)		
Використання новітніх інформаційних джерел, чинних нормативних і законодавчих документів (до 10 балів)		
Творчий підхід у дослідженні об'єкта туристичної сфери (до 10 балів)		
Наявність у звіті виробничої практики наочних матеріалів (таблиць, графіків, схем, малюнків) та їх аналіз (до 10 балів)		
Обґрунтованість висновків (до 5 балів)		
Оформлення та організація виконання (до 20 балів)		
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення звіту виробничої практики (титульний аркуш, зміст, структура, посилання на літературні джерела) (до 5 балів)		
Відповідність чинним стандартам щодо оформлення таблиць, формул і графічних ілюстрацій, малюнків (до 5 балів)		
Відповідність чинним вимогам щодо оформлення літературних та інших інформаційних джерел (до 5 балів)		
Дотримання графіка виконання звіту виробничої практики (до 5 балів)		
Захист (до 20 балів)		
Повнота та лаконічність висвітлення у доповіді ключових аспектів звіту про виробничу практику (до 10 балів)	×	
Аргументованість та повнота відповідей на додаткові питання (до 10 балів)	×	
Усього балів		
Підсумкова оцінка за національною шкалою		
Підсумкова оцінка за шкалою ECTS		
Підпис членів комісії		

Навчально-методичне видання

ЛОГВИН Михайло Михайлович
ТАРАНЕНКО Олександр Олексійович

ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Головна редакторка *М. П. Гречук*
Редагування *Л. В. Леус*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 1,7.
Зам. № 203/1956.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.